

Наталія Свинарєнко¹

Про психологічні наслідки голоду 1932–1933 рр. та менталітет українців

1. Вступ

Метою даної роботи є аналіз відображення історичного аспекту психологічних наслідків голоду 1932–1933 років на менталітеті народу України. Дана мета реалізується через такі завдання: охарактеризувати необхідність психологічної реабілітації українських селян після голоду 1932–1933 років і співставити їх з тодішніми реаліями буття; спробувати зрозуміти причини, якими був викликаний процес формування у селян якостей – покірності та слухняності, як чеснот, котрі нав'язувалися у ті роки соціумом; проаналізувати появу у селян подвійної ментальності та показати шкоду, котру принесла українцям властива їм толерантність. Під час дослідження найбільше застосовувався історико-порівняльний метод.

Вказана проблематика знайшла своє певне відображення у роботах С.В. Кульчицького, В.І. Марочка, О.М. Мовчан, О. Лисенка, Н.О. Свинарєнко, Л.Е. Добрунової, С. Полудєнка та ін².

¹ Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-8972-0025>, e-mail: Natalia.Svynarenko@hneu.net.

² S.V. Kulchytsky, *Holodomor 1932–1933 rr. yak henotsyd : trudnoshchi usvidomlennya* [The Holodomor of 1932–1933 as genocide: difficulties of awareness], Kyiv 2008; V.I. Marochko, O.M. Movchan, *Khronika Holodomoru v Ukraini* [Chronicle of the Holodomor in Ukraine], Kyiv 2020; O. Lysenko, *Diyalnist silskikh aktivistiv yak odin is faktoriv viniknennya selyanskih povstan vesnoyu 1930 r.* [The activities of rural activists as one of the factors in the emergence of peasant uprisings in the spring of 1930], "History of Ukraine: litties" 2011, Vol. 37, pp. 166–179; N.O. Svynarenko, L.E. Dobrunova, *Stanovische osvityan Harkivschcini v roki Holodomoru 1932–1933 rr: sdotutki, trudnoshchi ta problemi (istoriografichni ta dshe-rosnavchi aspekti)* [The situation of educators of Kharkiv region during the Holodomor of 1932–1933: achievements, difficulties and problems (historiographical and source studies aspects)], "Southern Archive (historical sciences): a collection of scientific works" 2021, No. 36, pp. 32–38; S. Poludenko, *Pro formuvannya mentalnosti ukrainskogo naseleennyatsheres prismsushchansnih istorishchnih ukrainsko-rosiys-*

2. Основний текст

1. Необхідність психологічної реабілітації і тодішні реалії буття. Менталітет – це стійкі структури глибинного рівня колективної та індивідуальної свідомості та підсвідомості, що визначають устремління, нахили, орієнтири людей, у яких виявляється національний характер, загально визнані цінності, суспільна психологія³.

Тим громадянам радянської України, кому пощастило вижити в страшні роки голоду 1932–1933 років були притаманні глибокі психологічні травми. Це все попри те, що ті селяни, котрі залишилися живими, мали якось реабілітувати власне здоров'я після скажених сталінських експериментів. Та у радянській медицині стан був таким, що на той час пересічним жителям Радянської України, подібної допомоги не надавали. Натомість працівники традиційної радянської медицини охоче консультували літніх людей, робітників заводів та фабрик, маленьких дітей, робили планові щеплення, контролювали санітарно-епідемічні умови на заводах та фабриках – регулярно та безкоштовно.

Змінилися життєві орієнтири більшості українських селян – плани та устремління їх були направлені на міста та містечка. Саме там вони бачили своє майбутнє. Після 1933 року значна кількість молодих людей та випускників сільських шкіл масово виїздила на роботу та на навчання до міст, переважно міст-мільйонників, з перспективою залишитися працювати в подальшому і жити там у найближчому майбутньому. Звичайно ж, молодь робила це абсолютно несвідомо, а їх літні батьки, котрі пережили жахливий голодомор, мовчки раділи першим заробіткам та стипендіям, слухали про перспективи міського життя своїх юних нащадків. Запропонувати власним дітям достойну альтернативу життя та роботу у селі літні селяни не могли, адже вони у 1932–1933 рр. жили поруч зі смертю... Радянська ж держава, у лице її представників влади не вважала за потрібне щось змінювати у аграрному секторі країни, хоча було очевидним її безперспективність та геть слабкі результати. В той час як відносно цивілізована Європа освоювала нову, сучасну на той час сільськогосподарську техніку, радянські керманічі змушували тягати чоловіків та жінок тягати на собі борінку... Якщо роки були урожайними, то певні успіхи у сільсько-

kihv sayemovidnosin [The mentality of the Ukrainian population through the prism of modern historical Ukrainian-Russian relations], "Gileya. Scientific Bulletin" 2013, No. 74, pp. 76–79.

³ O.D. Boyko, *Istoriya Ukraini: navch. posib* [History of Ukraine: textbook. way], Kyiv 2010, p. 684.

му господарстві приписувалися вмілому партійному керівництву «мудрої сталінської партії», а як роки були неврожайними – то відповідно, голови летіли з плечей, у кожному колгоспі керівництво шукало буржуазні та куркульські елементи, яких несправедливо звинувачували в усіх бідах трудового українського селянства.

Саме переїзд до міста на тривалий період можна розцінювати як не-свідому спробу самостійної психологічної реабілітації, адже проживаючи нехай навіть у гуртожитках, ця українська молодь не бачила облич своїх місцевих активістів, які розкуркулюючи тих, хто складною селянською працею заробляв мізерні кошти на життя. Ці активісти по суті не прикрито грабували своїх нещасних односельців, прикриваючись тоді новомодними комуністичними гаслами.

Стало очевидним те, що старі, так звані імперські традиції, що були дієвими у тодішньому українському суспільстві замінилися на інші. Молодим українцям, котрі пережили Голодомор 1932–1933 рр. потрібно було якнайшвидше адаптуватися у нових умовах. Таким чином, старі землеробські традиції класичного українського села стали рушитися. А натомість, в багатьох містах та містечках Радянської України, на зміну класичним землеробським традиціям почали виникати представники нового робітничого класу, переважну більшість якого становили близькі родичі померлих у сотнях українських сіл.

2. Покірність та слухняність. Нащадкам вільного козацтва геть не личило бути гвинтиками хитромудрої більшовицької системи управління державою. Та й часи вільного козацтва та вольностей козацьких давно лишилися в минулому. Бо до влади дісталися тоді такі політики, котрі обходили всі закони ефективного господарювання, репресивною системою роками тримали в покорі різні народи. І життя окремої пересічної людини не вартувало нічого, і свої особисті проблеми кожен мусив вирішувати самостійно.

На місцях же влада була в руках членів активу колективістів – саме ці люди могли оголосити будь-якого (навіть бідного!) трудівника підкулачником, арештувати і вислати без суду та слідства у Сибір або в табори, тодішня політика влади була такою жорстокою, що люди вважали за краще мовчати, хлібозаготівельні заходи проводилися з неймовірною жорстокістю⁴. Чинити опір нещасні селяни не могли і жодного захисту

⁴ I.F. Skotar, *Walkivska starovina: Istoriko-kraiesnavthii naris* [Valkivska antiquity: historical and local lore essay], Kharkiv 1993, p. 69.

вони не мали. Як згадують очевидці подій 1932–1933 рр. «...порядні селяни, чесні трудівики в актив не йшли»⁵.

До того ж заможних селян та неугодних бідняків позбавляли права голосу, а дітей таких батьків виганяли зі школи; таких потерпілих від радянської влади називали “лишенцями”, їх не брали ніде на роботу і такі люди позбавлялися автоматично джерела доходу, Одним із небагатьох способів вирішення даної проблеми була втеча родини у місто⁶.

За подібних обставин, та коли на очах у всього села шановані на авторитетні той час люди (активісти, вчителі, працівники сільради) знімали церковні дзвони на переплавку на потреби сталінської індустріалізації, виколювали очі іконам та ставили у приклад вчинок Павлика Морозова, котрий доніс у сільську раду на власного батька – реально більшість українських селян зрозуміла, що прийшли нові часи, у яких старі традиційні моральні цінності у себе вичерпали. Завжди в українських родинах авторитет батьків, а особливо батька був великим. А виявляється, батько може бути злочинцем, і це добре, коли на нього напишеш донос... Однозначно оцінювати подібне складно було і тоді, і зараз... Зрозуміло, що допомогти активістам знищувати столітні храми бажаючих практично не було, та на людську свідомість це діяло дуже сильно. Щоб не засмічувати свою свідомість виявленням причин подібних вчинків, деякі, особливо молоді колгоспники намагалися, по можливості, змінити своє життя. А найкраще та найшвидше знайти собі роботу та отримати житло можна було на величезних новобудовах Радянського Союзу та у великих містах, працюючи на заводах та фабриках.

Очевидно, саме у цей період виникає так звана подвійна мораль, або система подвійних стандартів. Мова йде про те, що на власній кухні, чи на іншій досить закритій території, кожна людина може у компанії з найріднішими та найближчими людьми висловлювати власну думку про ті чи інші події, що відбувалися та були актуальними в закладах освіти, на робочих місцях, у тогочасній політиці. Натомість у робочих умовах, на навчальних заняттях, навіть просто перебуваючи у громадських місцях, кожна (!) людина, котра усвідомлювала цінність свого життя мусила добре подумати, перш ніж вголос озвучити свою власну думку. Адже ціною цього було власне життя, і частіше за все, життя або представників власної родини, або інших людей. Тобто з таких антидемократичних традицій, котрі десятиріччями будуть нормою радянського буття згодом

⁵ Ibidem, p. 68.

⁶ Ibidem.

виросте у постраждалих селян та їх нащадків покірність та слухняність, яка погубить з часом багато життів наших українських громадян.

Щодо слухняності та покірності, то крім селянства, від цього страждали і робітники. Зрозуміло, що бригадний підряд, колективна відповідальність змушували робітництво бути згуртованим та чітко виконувати професійні функції. Плани індустріалізації потрібно було вчасно виконувати і перевиконувати. На зміну одним виконаним планам приходили інші плани. Більш здібним та вмілим працівникам керівництво підприємств наполегливо рекомендувало продовжувати навчання у технікумах, інститутах, на заочній формі навчання. Сил же на творчий розвиток особистості, на самоосвіту, на власні потреби, звісно, людям бракувало, елементарно, від постійної перевтоми. Важливими для тодішнього суспільства були пріоритети індустріального розвитку Радянського Союзу. От звідки було коріння слухняності та покірності у українського робітництва.

3. Про толерантність та подвійний менталітет. Вважається, що українці є народом дуже толерантним. Українці не чинили нападу за всю непросту історію становлення своєї державності на жодну з країн.

Людська пам'ять має властивість довго пам'ятати щось гарне та позитивне, до чого події Голодомору 1932–1933 рр. з об'єктивних причин не відносяться, а патріотизм і потрібно виховувати саме на подібних темах⁷. В одному із краєзнавчих досліджень валківчанин І.Ф. Скотар констатує: «...порядні селяни, чесні трудівники в “актив” не ішли. Туди потрапляли ледарі, п'яниці, що заздрили життю порядних трудівників. Коли хто із селян протестував, того оголошували підкулачником і уповноважений ДПУ негайно давав команду на арешт і висилку. Беззаконня і репресії допускалися не тільки щодо заможних селян, а й щодо бідноти. Ця політика була такою жорстокою, що люди вважали за краще мовчати...»⁸. Дана цитата є відповіддю на питання, чому люди, котрі пережили голод 1932–1933 рр. не поспішали розповідати про ті страшні події своїм нащадкам.

Про глибокі психологічні зміни у свідомості багатьох людей через голод 1932–1933 рр. інший вітчизняний історик Н.З. Прокіп в одній із своїх

⁷ N.O. Svyachenko, *Holodomor 1932–1933 rr. na Harkivschyni: problemi doslidshennya ta suspilnogo rosuminnya / Totalitarne suspilstvo yak sagrosa rosvitku demokratichnoyi dershavi: Vseukrayinska nauko-vo-praktichna konferenziya*, 18 shovtnya 2018 r. [The Holodomor of 1932–1933 in the Kharkiv region: problems of research and public understanding / Totalitarian society as a threat to the development of a democratic state: All-Ukrainian scientific-practical conference, October 18, 2018], Kharkiv 2018. p. 173.

⁸ I.F. Skotar, *Valkivska starovina: Istoriko-kraiesnavthii naris* [Valkivska antiquity: historical and local lore essay], Kharkiv 1993. p. 66.

наукових робіт констатує: «За роки незалежності України, були накопичені і оприлюднені матеріали, неспростовані докази, документальні, усні свідчення про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні. Саме вони дають глибоке розуміння причин сучасного становища українців сьогодні, що характеризуються занепадом економіки, культури, знеціненням вікових культурних традицій. А аналіз психічного стану очевидців голодомору та дітей, вихованих (а це ціле покоління) у страху, дає можливість відповісти на питання: чому ми так живемо?»⁹.

Аналізуючи деякі архівні джерела, ловлю себе на думці, як же може відчувати себе доросла зріла людина, які просить керівництво виділити їй 0,5 літри молока? Адже мова йде не про кошеня, а про людину, якій тодішня радянська влада довірила найдорожче – навчати і виховувати майбутнє покоління будівників радянської держави, висновок напрошується абсолютно зрозумілий кожному – державні заготівлі це першочергове завдання, а фізіологічні потреби вчителів – це щось індивідуальне, не колективне, тому кожен мусить ці проблеми вирішувати самостійним чином, а не турбувати якимись другорядними питаннями державні органи¹⁰. Бо вони мали вирішувати глобальні питання, а не місцеві, споживацькі.

Натомість вони отримали відмову, мотивуючи першочерговістю виконання державних заготівель. Проаналізувавши ці історичні джерела можна зробити такий висновок – у селах державні чиновники активно економили на потребах місцевого освітянства, інформації про те, що винних у несвоєчасній виплаті заробітної платні чи у відсутності продуктового пайку у освітян покарали теж не має; значить, державні чиновники свідомо економили на потребах освітян, мабуть тут варто згадати популярну у Радянському Союзі фразу про те, що не все вимірюється грошима, має бути ще сумління...¹¹. Можна припустити, що скоріше за все, це стосувалося оплати праці вчителів, котрі повинні бути сумлінними та мовчки чекати свої зарплати та спеціальний продуктивний пайок, а не вимагати у чиновників кошти (навіть ті, що законодавчі затверджені), у той складний історичний період¹².

Внаслідок політики колективізації, вірніше її повної деградації, у українських селян зникло відчуття господаря.

⁹ N.S. Prokip, *Reakziya Sahidnoyi Ukraini ta mishnarodnoyi spilnoti na Holodomor 1932–1933 rr v Ukraini* [Reaction of Eastern Ukraine and the International Community to the Holodomor of 1932–1933 in Ukraine], "Scientific Notes of Lviv Polytechnic National University" 2011, No. 32, p. 185.

¹⁰ N.O. Svyntarenko, L.E. Dobrunova, op.cit., p. 36.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem, p. 37.

Занадто спокійне ставлення (на грані з байдужістю) за економічні результати праці у сільськогосподарському секторі. У колгоспах українські селяни працювали не за гроші, а за трудовні. За таких умов мотивація до сільськогосподарської праці була мінімальною. Щоб якось вижити, потрібно було багато працювати у власному господарстві у вільний від основної роботи час. Монетизувати ж результати своєї праці мали змогу тільки ті селяни, котрі жили недалеко від містечок, у яких були ринки для продажу сільськогосподарської продукції. А ті колгоспники, населені пункти яких були віддалені від шляхів сполучення, міст, ринків монетизувати результати своєї праці змоги не мали. Зрозуміло, що жити і працювати у колгоспі за таких умов практично прирівнювалося до безпросвітнього класичного кріпацтва. Більшість селян тому байдуже і ставилися до свого життя, бо змінити все одно нічого не могли.

Занадто спокійним було ставлення в українських населених пунктах і до російської мови. Тепер ми чітко розуміємо, чому в середині – в кінці 30-х рр. ХХ ст., коли почала збільшуватися кількість шкіл російською мовою навчання, активно поширювалася російськомовна наукова, публіцистична та художня література, російська мова почала непомітно витіснити російську з підприємств, організацій, громадських установ, з радіопрограм, будинків культури – та на це реакції практично не було. Ця продумана політика здійснювалася без заборони діяльності навчальних закладів, які працювали українською мовою...Після років страшних репресій та років голоду, навіть якщо людина була лише свідком тих лихоліть, страх і мовчання були ключовими її реакціями на заходи русифікації. А вже якщо українці самі потрапляли під арешти (навіть, як свідки) чи самі голодували – то це назавжди змінювало людську свідомість так, що активно протестувати могли тільки їх душі. Адже жага до життя, наочні приклади арештів свідомих українців, переважну більшість українських громадян змушували багато працювати та ретельно виконувати п'ятирічні плани. Виняток становили тільки ті, хто постійно листувався з родичами, які проживали в Україні. Так поступово українці втрачали свою національну ідентичність та національну самосвідомість.

Мовою міжнаціонального спілкування у Радянському Союзі була російська. Мови національних меншин існували, не тільки номінально, а й фактично. Але перспективне майбутнє молодих людей пов'язувалося з інженерними, медичними, військовими спеціальностями, які викладалися російською мовою. Армія у СРСР була русифікованою практично з початку її існування, а з 1970 р. повністю русифікувався і науковий світ. І здібні випускники українських вишів поступово зросійщувалися, буду-

ючи свою кар'єру у різних містах Союзу. Це був дуже значний удар по національній ідентичності різних народів, і українців, зокрема.

Після перемоги над гітлерівськими окупантами потрібно було у короткі строки відновлювати повоєнне народне господарство – заводи, фабрики, колгоспи. Багато строковиків, котрі призивалися на службу з тодішньої Радянської України служили у віддалених куточках Союзу, і так через військову службу здійснювалася політика радянської тотальної русифікації. Випускники училищ, технікумів, інститутів, університетів, після захисту дипломів, отримували направлення працювати на заводи, фабрики, організації у різні віддалені куточки Радянського Союзу. За таких умов і діяла ретельна політика зросійщення. Так українці у селах почали лояльно ставитися до двомовності, з плином часу і самі стали двомовними.

Згодом, у 70–у 80-х рр. ХХ ст., коли з високих трибун керівники різних рівнів стали проголошувати урочисті промови російською мовою, значна частина українців стала стидатися говорити рідною мовою на офіційних заходах, згодом – на роботі, а пізніше – російською стали спілкуватися і вдома.

Згодом, через занадто лояльне ставлення до російської мови на Україні станеться така ситуація, коли громадяни однієї держави матимуть подвійну ментальність¹³. На думку вітчизняного дослідника С. Полуденка, в Україні в часи незалежності існувало два типи менталітету населення: європейський (прозахідний), котрий переважав у географічному плані – на Заході і в Центрі України та російський (посттоталітарний) – переважно на Півдні і Сході України¹⁴. При наявності у громадян держави подвійної ментальності ситуація з державотворенням є досить шаткою, і ні до чого позитивного привести не зможе.

3. Висновки

Внаслідок голоді 1932–1933 років ті селяни України, котрим пощастило вижити, мали глибокі психологічні травми. Щоденні ж реалії життя змушували людей, замість фахової психологічно-реабілітаційної допомоги, багато працювати та виконувати п'ятирічні плани на заводах, фабриках та колгоспах. На зміну авторитетам духовенства та батьків в українське село прийшов своєю кривавою ходою безперечний авторитет ленінської

¹³ S. Poludenko, *op.cit.*, p. 76.

¹⁴ S. Poludenko, *op.cit.*, p. 77.

партії та її керманічів. Покірність та слухняність в українського населення виникли як результат репресивної діяльності представників сталінського режиму, невдалих селянських бунтів та повстань. Через страх потрапити у сталінські табори, спочатку відповідальні особи, зовсім згодом, усе пересічне населення говорили мало та чітко; і всі знали, що кожне необережне сказане слово може вартувати життя. Так закладалися основи рабської психології, притаманної більшій половині українського суспільства епохи радянської влади.

Результати. Помітно змінилися життєві орієнтири більшості українських селян – плани та устремління їх були направлені на міста та містечка. Замість класичних землеробських традицій, прийшли нові пріоритети. Саме в цей період виникає так звана подвійна мораль, або система подвійних стандартів – коли одна й та ж людина цілком свідомо вдома висловлює одну думку, а у громадських місцях – геть інше. Глибинними причинами цієї подвійної моралі були страх за своє життя і своєї родини. Бо саме на страху та на праці мільйонів людей трималося все радянське суспільство. Маленькі ж діти це підсвідомо помічали, і діяли так само, як і дорослі – так несвідомо формувався досвід поколінь. З плином часу українці зросійщуються, ставляться до російськомовних дуже лояльно та спокійно. Також більшість українців аналогічно прореагувала і на визнання російської мови регіональною. В Україні з'являються абсолютно російськомовні українці, при чому на це загрозливе явище увагу мало хто звертав.

Перспективи досліджень. Вказана тема повніше розкриється при аналізі подальших досліджень іноземних істориків, соціологів, політологів, журналістів.

Література

- Кульчицький С.В. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. Київ: Наш час. 2008. 432 с.
- Марочко В.І., Мовчан О.М. 1932–1933. Хроніка Голодомору в Україні. Київ: Кліо, 2020. 296 с.
- Лисенко О. Діяльність сільських активістів як один із факторів виникнення селянських повстань весною 1930 р. / Історія України: маловідомі імена, події, факти. Вип.37. 2011. С. 166–179.
- Свиначенко Н.О., Добрунова Л.Е. Становище освітян Харківщини в роки Голодомору 1932–1933 рр.: здобутки, труднощі та проблеми (історіографічні та джерелознавчі аспекти)/Південний архів (історичні науки): збірник наукових праць. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2021. Випуск 36. С. 32–38.

- Полуденко С. Ментальність українського населення через призму сучасних історичних українсько-російських взаємовідносин / Гілея. Науковий вісник. 2013. Вип. 74. С. 76–79.
- Бойко О.Д. Історія України: навч. посіб./ О.Д.Бойко. 3-тє вид., доп. Київ: Академвидав, 2010. 688 с.
- Скотар І.Ф. Валківська старовина: Історико-краєзнавчий нарис. Харків: РВП «Оригінал», 1993. 80 с.
- Свинаренко Н.О. Голодомор 1932–1933, рр. на Харківщині: проблеми дослідження та суспільного розуміння //Тоталітарне суспільство як загроза розвитку демократичної держави: Всеукраїнська науково-практична конференція, 18 жовтня 2018 р. Харків: ХДУХТ, 2018. С. 171–176.
- Прокіп Н.З. Реакція Західної України та міжнародної спільноти на голодомор 1932–1933 рр. в Україні / Наукові записки Національного університету “Львівська політехніка”, 2011. Вип. 32. С. 181–187.

References

- Kulchytsky, S.V (2008) Holodomor 1932–1933 rr. yak henotsyd: trudnoshchi usvidomlennya [The Holodomor of 1932–1933 as genocide: difficulties of awareness]. Kyiv. Our time. 432 p [in Ukrainian].
- Marochko, V.I., Movchan, O.M. (2020) Khronika Holodomoru v Ukrayini [Chronicle of the Holodomor in Ukraine]. Kyiv: Clio. 296 p [in Ukrainian].
- Lysenko, O. (2011) Diyalnist silskih aktivistiv yak odin is faktoriv viniknennya selyanskih povstan vesnoyu 1930 r. [The activities of rural activists as one of the factors in the emergence of peasant uprisings in the spring of 1930] / History of Ukraine: litties. Vol. 37, pp. 166–179 [in Ukrainian].
- Svynarenko, N.O., Dobrunova, L.E. (2021) Stanovische osvityan Harkivschcini v roki Holodomoru 1932–1933 rr.: sdobutki, trudnoshci ta problemi (istoriografichni ta dshevelosnavchi aspekty) [The situation of educators of Kharkiv region during the Holodomor of 1932–1933: achievements, difficulties and problems (historiographical and source studies aspects)] / Southern Archive (historical sciences): a collection of scientific works. Herson: «Helvetika». 2021. Issue 36, pp. 32–38 [in Ukrainian].
- Poludenko, S. (2013) Pro formuvannya mentalnosti ukrainskogo naselennyatsheres prismusushchasnih istorishchnih ukrainsko-rosiyskiyh sayemovidnosin [The mentality of the Ukrainian population through the prism of modern historical Ukrainian-Russian relations] / Gileya. Scientific Bulletin. Issue 74, pp. 76–79 [in Ukrainian].
- Boyko, O.D. (2010) Istoriya Ukraini: navch. posib[History of Ukraine: textbook. way] Kiyiv: Akademvidav, 2010. 688 p. [in Ukrainian].
- Skotar, I.F. (1993). Walkivska starovina: Istoriko-kraiesnavthii naris [Valkivska antiquity: historical and local lore essay]. Kharkiv. Original. 80 p. [in Ukrainian].
- Svynarenko, N.O. (2018) Holodomor 1932–1933 rr. na Harkivschcini: problemi doslidshennya ta suspilnogo rosuminnya / Totalitarne suspilstvo yak sagrosa rosvitku demokratichnoyi dershavi: Vseukrayinska naukovo-praktichna konferenziya, 18 shovtnya 2018 r. [The Holodomor of 1932–1933 in the Kharkiv region: problems of research and public understanding // Totalitarian society as a threat to the development of a democratic state: All-Ukrainian scientific-practical conference, October 18, 2018] Kharkiv : HDUHT, pp. 171–176 [in Ukrainian].

Prokip, N.S. (2011), Reakziya Sahidnoyi Ukraini ta mishnarodnoyi spilnoti na Holodomor 1932–1933 rr v Ukraini [Reaction of Eastern Ukraine and the International Community to the Holodomor of 1932–1933 in Ukraine] / Scientific Notes of Lviv Polytechnic National University, 2011. Issue 32, pp. 181–187 [in Ukrainian].

On the Psychological Consequences of the Famine of 1932–1933 and the Mentality of Ukrainians

Summary

As a result of the famine of 1932–1933, those peasants of Ukraine who were lucky enough to survive had deep psychological traumas. No one provided them with professional assistance, it simply did not exist at that time in the Soviet Union, people perceived life as a reality that was deprived of those who were less fortunate. The daily realities of life forced people, instead of professional psychological and rehabilitation care, to work hard and implement five-year plans in factories, mills and collective farms. The authority of the clergy and parents in the Ukrainian countryside was replaced by the undeniable authority of Lenin's party and its leaders. Obedience and obedience of the Ukrainian population arose as a result of repressive activities of the Stalinist regime, unsuccessful peasant revolts and uprisings. For fear of entering the Stalinist camps, at first the responsible persons, and later the whole ordinary population, spoke little and clearly; and everyone knew that every careless word said could cost a life. This laid the foundations of slavish psychology, which is characteristic of more than half of Ukrainian society during the Soviet era.

The life orientations of the majority of Ukrainian peasants have changed – their plans and aspirations have been directed to cities and towns. Due to the terrible realities of the famine in Ukraine, witnessing the brutality of the Soviet authorities, people in Ukrainian villages are becoming obedient and submissive en masse. Classical agricultural traditions have been replaced by new priorities. It is during this period that the so-called double morality, or system of double standards, emerges – when the same person quite consciously expresses one opinion at home, and in public – quite another. The root causes of this double standard were fear for his life and his family. Young children subconsciously noticed this, and acted in the same way as adults – so unconsciously formed the experience of generations. Over time, Ukrainians become Russified, treat Russian-speakers very loyally and calmly. Absolutely Russian-speaking Ukrainians are appearing in Ukraine, and few have paid attention to this threatening phenomenon.

Keywords: double standards, double morals, landmarks, new priorities, loyalty, slavish psychology, classical social values

Анотація

Внаслідок голоду 1932–1933 років ті селяни України, котрим пощастило вижити, мали глибокі психологічні травми. Фахової допомоги їм ніхто не надавав, її просто не існувало на той час у Радянському Союзі, люди сприймали життя, як реальність, якої були позбавлені ті, кому пощастило менше. Щоденні ж реалії життя змушували людей, замість фахової психологічно-реабілітаційної допомоги, багато працювати та виконувати п'ятирічні плани на заводах, фабриках та колгоспах. На зміну авторитетам духовенства та батьків в українське село прийшов своєю кривавою ходою безперечний авторитет ленінської партії та її керманичів. Покірність та слухняність в українського населення виникли як результат репресивної діяльності представників сталінського режиму, невдалих селянських бунтів та повстань. Через страх потрапити у сталінські табори, спочатку відповідальні особи, зовсім згодом, усе пересічне населення говорили мало та чітко; і всі знали, що кожне необережне сказане слово може вартувати життя. Так закладалися основи рабської психології, притаманної більшій половині українського суспільства епохи радянської влади.

Змінилися життєві орієнтири більшості українських селян – плани та устремління їх були направлені на міста та містечка. Через страшні реалії голодів на Україні, будучи свідками жорстокості представників радянської влади, люди в українських селах масово стають слухняними та покірними. На зміну класичним землеробським традиціям прийшли нові пріоритети. Саме в цей період виникає так звана подвійна мораль, або система подвійних стандартів – коли одна й та ж людина цілком свідомо вдома висловлює одну думку, а у громадських місцях – геть інше. Глибинними причинами цієї подвійної моралі були страх за своє життя і своєї родини. Маленькі ж діти це підсвідомо помічали, і діяли так само, як і дорослі – так несвідомо формувався досвід поколінь. З плином часу українці зросійщуються, ставляться до російськомовних дуже лояльно та спокійно. В Україні з'являються абсолютно російськомовні українці, при чому на це загрозливе явище увагу мало хто звертав.

Ключові слова: подвійні стандарти, подвійна мораль, орієнтири, нові пріоритети, лояльність, рабська психологія, класичні суспільні цінності